

สมุดปกเหลืองกับแนวคิดสังคมนิยมของ นายปรีดี พนมยงค์
Pridi Banomyong's Yellow Book and the Socialism concept

ภัทรพร พ่วงเจริญชัย, รัชชานนท์ มีบางไทร, วราเทพ ทองสุข,
เสาวลักษณ์ ภาณุมาศ¹ และพินทรกร นามดี²

Pattaraporn Puangcharuenchai, Ratchanon Meebangsai, Warathep Thongsuk,
Saowalak Phanumas and Pinthakorn Namdee

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ เรื่อง สมุดปกเหลืองกับแนวคิดสังคมนิยมของ ปรีดี พนมยงค์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดสังคมนิยมของ ปรีดี พนมยงค์ ที่ปรากฏอยู่ในเอกสาร เรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ หรือที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในชื่อ “สมุดปกเหลือง” ด้วยการรวบรวมข้อมูลหลักฐานทั้งขั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง ผลจากการศึกษาพบว่าแนวคิดสังคมนิยมของ ปรีดี พนมยงค์ ที่ปรากฏอยู่ในสมุดปกเหลือง มีแนวคิดสังคมนิยมในลักษณะผสมผสาน แนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติตั้งอยู่บนรากฐานของการประนีประนอม แต่อย่างไรก็ตาม สมุดปกเหลืองหรือเค้าโครงการเศรษฐกิจก็ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำฝ่ายอนุรักษนิยมกับชนชั้นนำฝ่ายก้าวหน้า โดยแนวคิดดังกล่าวที่ปรากฏอยู่ในสมุดปกเหลืองถูกฝ่ายอนุรักษนิยมกล่าวหาว่าเป็นแนวคิดสังคมนิยมในลักษณะคอมมิวนิสต์ในเวลาต่อมาแม้ ปรีดี พนมยงค์ จะได้ทำการชี้แจงว่าสมุดปกเหลืองที่ตนได้จัดทำขึ้นไม่ได้มีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ เพียงแต่ยึดหลักการที่มุ่งหวังให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นแต่ก็ไม่ใช่ ผลท้ายที่สุดเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ หรือสมุดปกเหลืองของ ปรีดี พนมยงค์ ไม่ได้ถูกรัฐบาลในขณะนั้นนำไปบังคับใช้ในขณะที่ตัวของ ปรีดี พนมยงค์ และครอบครัวก็จำต้องลี้ภัยการเมืองโดยการเดินทางไปพำนักยังต่างประเทศเป็นระยะเวลาหนึ่ง

คำสำคัญ : ปรีดี พนมยงค์ สังคมนิยม สมุดปกเหลือง

Abstract

Academic Papers on Pridi Banomyong's Yellow Book and the Socialism concept objective is to study the socialist concept of Pridi Banomyong which appears in the document entitled. The outline of the National Economic Project, popularly known as "Yellow Book" by collecting both primary and secondary source. The results of the study

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
student Bachelor of Education Program in Social Studies Nakhon Pathom Rajabhat University
² อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
lecturer Bachelor of Education Program in Social Studies Nakhon Pathom Rajabhat University

revealed that Pridi Banomyong's socialism, which appears in the yellow book, has a blend of socialism, an approach to action based on compromise.

However, the yellow book or economic projection has created a conflict between the conservative elite and the progressive elite. The communists later, even Pridi Banomyong will inform that the yellow book that he has prepared does not look like The Communists only adhered to principles that aimed at people's well-being, but it didn't work. Finally, the outline of Pridi Banomyong's National Economic Programmed or Yellow Book. was not enforced by the government at that time while Pridi Banomyong and his family were forced to seek political asylum by traveling abroad for a period of time.

Keywords: Pridi Banomyong, Socialism, Yellow Book

บทนำ

แนวคิดสังคมนิยม คือ การวิพากษ์สังคมเก่าที่มีช่องว่างทางชนชั้นและต้องการแก้ไข โดยการสร้างสังคมที่มีความเสมอภาคในหมู่มวลชน แนวคิดสังคมนิยมได้แพร่กระจายไปทั่วโลก โดยเฉพาะแนวคิดสังคมนิยมแบบลัทธิมาร์กซ์ ภายหลังจากเกิดการปฏิวัติใหญ่ของพรรคบอลเชวิกในรัสเซีย เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2460 ได้เป็นข้อพิสูจน์ว่าการปฏิวัติล้มล้างสังคมเก่าแล้วสร้างสังคมใหม่เป็นสิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ในช่วงเวลานี้เองที่แนวคิดสังคมนิยมเริ่มเผยแพร่ขยายเข้าสู่ทวีปเอเชีย จากการเผยแพร่โดยปัญญาชนชาวยุโรปเดินทางเข้ามาในทวีปเอเชีย และนักศึกษาชาวเอเชียที่ไปศึกษายังทวีปยุโรป แล้วรับเอาแนวคิดสังคมนิยมในลักษณะต่าง ๆ รวมถึงแนวคิดสังคมนิยมแบบลัทธิมาร์กซ์กลับมา จากนั้นแนวคิดเหล่านี้ได้ส่งต่อไปยังหมู่ปัญญาชนพื้นเมืองที่ตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมและเศรษฐกิจ ในกรณีของการเผยแพร่แนวคิดสังคมนิยมในสังคมไทยนั้นก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน คือ เป็นผลกระทบมาจากการปฏิวัติของพรรคบอลเชวิกในประเทศรัสเซีย เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2460 ทำให้ปัญญาชนนักเรียนนอกของไทยจำนวนหนึ่งที่ได้ไปศึกษาหรือทำงานในยุโรปเริ่มรับและยึดมั่นในแนวคิดทางเศรษฐกิจตามลักษณะสังคมนิยม ยกตัวอย่างของปัญญาชนกลุ่มนี้ที่มีอิทธิพลที่สุดคนหนึ่ง คือ พ.ท. พระสารสาสน์พลขันธ์ (ลอง สุนทานนท์) นอกจากนี้ คือ หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) เคยศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์จากประเทศฝรั่งเศส และต่อมาภายหลังการปฏิวัติใน พ.ศ. 2475 หลวงประดิษฐมนูธรรมได้นำเอาหลักการของสังคมนิยมมาร่างเป็นเค้าโครงเศรษฐกิจของคณะราษฎร อันก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างมากกับรัชกาลที่ 7 และกลุ่มอนุรักษนิยม (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2564: ออนไลน์)

แนวคิดสังคมนิยมในทางเศรษฐกิจ คือ ระบบเศรษฐกิจที่ทุกคนในสังคมเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต โดยที่มีส่วนกลางหรือรัฐบาลทำหน้าที่เป็นผู้วางแผนเศรษฐกิจ และรัฐบาลจะเข้ามาควบคุม

กิจการที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภค หรือที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชน แนวคิดสังคมนิยมนั้นแตกต่างจากแนวคิดทุนนิยมกล่าวคือ ระบบของทุนนิยมนั้นทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้น (อัมพร วิจิตรพันธ์ และวิรัช ธเนศวร, 2527: 155-156) เพราะในระบอบทุนนิยมนี้ผู้ที่มิฐานะที่ดีหรือมีฐานะทางการเงินก็จะมีโอกาสทางด้านต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตที่มากกว่าผู้ที่มีฐานะยากจน เป็นเหตุให้ผู้ที่มีฐานะยากจนไม่สามารถที่จะมีโอกาสเติบโตในทางเศรษฐกิจได้ กล่าวได้ว่าระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจที่ออกแบบให้ประชาชนทุกคนมีความเท่าเทียมกัน และในการปฏิบัติของคณะราษฎรนั้นก็มีความต้องการที่จะให้ประชาชนมีสิทธิและความเสมอภาคทางการเมือง เศรษฐกิจ อย่างถาวรโดยถ่วงหน้ากัน กล่าวคือ คณะราษฎรต้องการเปลี่ยนเทคนิคการผลิตและระบบกรรมสิทธิ์ เป็นการล้มพันธะที่มีต่อกันระหว่างชนชั้นศักดินากับที่ดินที่มีมาอย่างยาวนานหลายร้อยปีลงอย่างสิ้นเชิง คณะราษฎรจึงได้มอบหมายให้ ปรีดี พนมยงค์ มีความเชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์ และแนวคิดด้านการปฏิรูปที่ดิน ได้ทำการร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ หรือ “สมุดปกเหลือง” ขึ้น แต่อย่างไรก็ตามเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติของ ปรีดี พนมยงค์ นั้นได้รับการต่อต้านจากฝ่ายอนุรักษนิยม โดยมีข้อกล่าวหาว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติมีเนื้อหาและหลักการสำคัญในลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ จนเป็นเหตุให้เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาตินั้นไม่ได้ถูกนำมาปฏิบัติ แต่หากจะพิจารณาอย่างเป็นธรรมจะพบว่าแนวคิดสังคมนิยมที่ปรากฏในเอกสารดังกล่าว ค่อนข้างจะประนีประนอมผิดวิสัยแนวคิดสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์ ดังจะได้กล่าวต่อไป

ปรีดี พนมยงค์ กับแนวคิดสังคมนิยม

แนวความคิดสังคมนิยมเกิดขึ้นครั้งแรกในทวีปยุโรปราวคริสต์ศตวรรษที่ 18 และเริ่มพัฒนาแนวคิดอย่างต่อเนื่องในทวีปยุโรปตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2564: ออนไลน์) แนวคิดสังคมนิยมนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญในการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม สนับสนุนให้รัฐเข้ามาจัดระเบียบทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยรัฐบาลจะเป็นผู้ดำเนินการควบคุมปัจจัยการผลิตเพื่อมุ่งกระจายผลประโยชน์แก่ประชาชนทั้งหมด นอกจากนี้ยังมุ่งปฏิรูปสังคม และความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้ดีขึ้น แนวความคิดสังคมนิยมได้พัฒนาการแบ่งเป็นหลายสำนัก เช่น สำนักอังกฤซ สำนักฝรั่งเศส เป็นต้น จึงมีแนวทางแตกต่างกันทั้งในเชิงทฤษฎีและการนำไปปฏิบัติ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าวิธีการเข้าสู่ระบบสังคมนิยมจะแตกต่างกันแต่ก็มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ การสร้างความเจริญรุ่งเรืองเพื่อความสมบูรณ์ของประชาชนโดยทั่วไป (เกื้อกุลขวัญทอง, 2539: 3)

ในประเทศไทยคำว่า “สังคมนิยม” ได้ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรกเมื่อใดไม่ปรากฏแน่ชัด (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2527: 838) แต่ปรากฏหลักฐานว่าก่อน พ.ศ. 2475 กลุ่มนักศึกษาปัญญาชนที่ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาในประเทศฝรั่งเศสเป็นกลุ่มแรก ๆ ที่ได้นำเอาแนวความคิดสังคมนิยมเข้ามาเผยแพร่ในสังคมไทย เมื่อนักศึกษาไทยที่จบการศึกษาจากยุโรปได้กลับมารับราชการ

ในประเทศไทย เช่น หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) ได้ร่วมกับคณะทหารทำการตั้งสัญญาบัตร และชั้นประทวนทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยใช้ชื่อว่า “กลุ่มคณะราษฎร” ในเดือนมิถุนายน 2475 หลังการเปลี่ยนแปลงข้างต้น กลุ่มคณะราษฎรได้ทำการปฏิรูปการปกครองและวางแผนกำหนดแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศขึ้นใหม่ โดยนำเอาแนวความคิดแบบตะวันตกมาปรับใช้กับประเทศไทย (เกื้อกุล ขวัญทอง, 2539: 3) ปรีดี พนมยงค์ ผู้นำคณะราษฎรฝ่ายพลเรือนได้รับมอบหมายจากคณะราษฎรให้ร่างนโยบายเศรษฐกิจของประเทศขึ้น

ปรีดี พนมยงค์ ถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์การเมืองการปกครอง กฎหมาย และเศรษฐกิจของประเทศไทย ปรีดีนั้นกำเนิดมาท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจการเมือง และวัฒนธรรมของไทยที่กำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านจากระบบศักดินาที่กำลังล้มลงไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแบบตะวันตก ที่เข้ามาพร้อม ๆ กับระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย เป็นเหตุให้ชนชั้นนำและปัญญาชนในสังคมไทยมีความต้องการจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงประเทศไปตามแนวคิดแบบตะวันตก เห็นได้ชัดเจนจากเหตุการณ์ที่มีการเรียกร้องรัฐธรรมนูญของกลุ่มเจ้านายและข้าราชการใน ร.ศ. 103 (พ.ศ. 2428) โดยได้ขอให้รัชกาลที่ 5 ทรงเปลี่ยนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (Constitutional Monarchy) จากบริบทในสังคมไทยดังกล่าวอีกทั้งยังได้รับการศึกษาตามแนวทางแบบตะวันตกจึงเป็นเหตุให้ ปรีดี พนมยงค์ มีความตั้งใจที่จะนำแนวคิดแบบตะวันตก เช่น ระบบการเมืองและเศรษฐกิจมาปรับประยุกต์ใช้กับประเทศไทย (วิเชียร เฟงพิศ, 2559: 1)

ปรีดี พนมยงค์ มีความเข้าใจและยอมรับว่าตนเองมีแนวคิดทางเศรษฐกิจเอนเอียงไปทางระบอบสังคมนิยมในหลาย ๆ วาระ อาทิ การกล่าวปราศรัยในที่ประชุมสามัคคีสมาคม นักเรียนไทยในอังกฤษไว้เกี่ยวกับระบอบสังคมนิยมว่า (พูน พุกกะรัตน์, 2518: 10)

“...สังคมนิยมมีประมาณกว่า 80 ชนิดและผมได้กล่าวถึงพระองค์เจ้าองค์หนึ่งทีเสด็จมาเยี่ยมผมที่ซานเมืองปารีสนั้น ทรงมีความเห็นว่าสังคมนิยมเคยทำได้ในเมืองไทย เช่น พระมหากษัตริย์สมัยกรุงศรีอยุธยาได้จัดสำเภาไปค้าขายในต่างประเทศ ผมขอให้ผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์แห่งระบบสังคมนิยมชนิดศักดินาไทยดูกฎหมายตราสามดวงก็จะทราบว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ทรงบัญญัติศักดินาของพนักงานรัฐวิสาหกิจไว้ อาทิ พนักงานประจำเรือสำเภาหลวงที่เป็นพาหนะในการบรรทุกสินค้าระหว่างประเทศนั้น พระองค์บัญญัติให้มีศักดินาลดหลั่นกันตามลำดับ เช่น ผู้บังคับการเรือ (กัปตัน)

ทรงเรียกว่า “จุ้นจุ้นนายสำเภา” ถือกักตึก 400 ไร่ คนครัว
ทรงเรียกว่า “ชมภู” เพิ่นมาจากภาษาฮกเกี้ยน “จงไผ่”
ถือกักตึก 30 ไร่ คนรับใช้ทรงเรียกว่า “ซินเตง” ถือกักตึก 25
ไร่...”

หรือการให้สัมภาษณ์ นายแอนโทนี่ พอล ผู้สื่อข่าวนิตยสาร เอเชียวิก ประจำกรุงปารีส
ในพ.ศ. 2522 ณ บ้านองโตนี ชานกรุงปารีส ได้นำคำสัมภาษณ์ลงตีพิมพ์ในนิตยสาร เอเชียวิก ฉบับวันที่
28 ธันวาคม 1979 ถึงวันที่ 4 มกราคม 1980 ภายใต้หัวข้อเรื่องว่า “PRIDI THROUGH A LOOKING
GLASS” ต่อมา ร.อ. วัชรชัย ชัยสิทธิเวชช์ รน. ถอดความเป็นภาษาไทยในชื่อ “ทรงสนะ ดร.ปรีดี
พนมยงค์ ต่อสภาวะการณ์เมืองไทยในปัจจุบัน” (สถาบันปรีดี พนมยงค์, 2563: ออนไลน์) ความว่า

“...ปรัชญาทางการเมืองของข้าพเจ้า คือ สังคมนิยมวิทยาศาสตร์
ประชาธิปไตย (Scientific Democratic Socialism) เพราะว่า
ประชาธิปไตยและสังคมนิยมควรมีพื้นฐานเป็นวิทยาศาสตร์...
ข้าพเจ้าจะตอบคำถามของท่านจากจุดยืนของผู้รักชาติ
ตามหลัก 5 ประการของ สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย
กล่าวคือ เอกราชของชาติ อธิปไตยของชาติ สันติภาพ ความเป็น
กลาง ความไพบูลย์ของประชาชนพร้อมด้วยประชาธิปไตย
ของประชาชน...”

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวย่อมเป็นหลักฐานที่สะท้อนให้เห็นว่า ปรีดี พนมยงค์ นั้นได้ศึกษา เข้าใจ
และปรับประยุกต์แนวคิดแบบสังคมนิยมมาใช้ได้อย่างแนบคาย

สังคมนิยมในสมุดปกเหลือง: แนวคิดและสาระสำคัญ

แนวคิด

ใน พ.ศ. 2476 ปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอร่างเอกสารขึ้นต่อสมาชิกคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลง
การปกครองที่รู้จักกันในนาม “คณะราษฎร” และรัฐบาลตามหลักการข้อที่ 3 เป็นหนึ่งในหลักทั้ง
6 ประการ ที่คณะราษฎรได้ประกาศไว้ว่า “จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ
โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก”
โดยเรียกว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ เปรียบเสมือนนโยบายทางเศรษฐกิจโดยมีเนื้อหา 3 ส่วน
ส่วนแรก คือ เค้าโครงการเศรษฐกิจ ส่วนที่สอง คือ เค้าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกันความสุข
สมบูรณ์ของราษฎร (Assurance Sociale) และส่วนที่สาม คือ เค้าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกอบ
เศรษฐกิจหลวงประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์, 2491: 46-58) บางส่วนจากเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ
ที่สะท้อนถึงแนวคิดสังคมนิยม สามารถยกตัวอย่างได้ ดังนี้

1.1 บทที่ 4 เสมอภาค ปรากฏเนื้อความ ดังนี้ “ความเสมอภาคก็ย่อมจะมีขึ้นได้ในสิทธิและหน้าที่ นอกจากเสมอภาคกัน บนกระดาษยังเป็นการเสมอภาคที่จะเข้ารับราชการแม้จะเป็นในทางปกครองและในทางเศรษฐกิจก็ดี ราษฎรจะมีสิทธิเสมอภาคกันในการที่จะไม่อดตาย แต่ไม่ใช่เสมอภาคในการที่คนหนึ่งมีเงิน 100 บาทจะต้องริบเอามาแบ่งเท่า ๆ กันในระหว่าง 100 คน ๆ ละ 1 บาทตามที่นักปราชญ์ในประเทศสยามท่านอ้างว่าลัทธิคอมมิวนิสต์เขาแบ่งกันเช่นนั้นเราเกลียดชังลัทธิคอมมิวนิสต์ตามที่ท่านนักปราชญ์ในประเทศสยามท่านกล่าวนั้นและเราไม่ดำเนินวิธีริบทรัพย์มาแบ่งกันดังที่นักปราชญ์ท่านกล่าว” (ปริติ พนมยงค์, 2491: 23) ในส่วนนี้จะสังเกตได้ว่ามีแนวคิดสังคมนิยมปะปนอยู่ คือ การให้ความเสมอภาคแก่ราษฎรเพื่อลดปัญหาการเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจ

1.2 บทที่ 5 เสรีภาพ ปรากฏเนื้อความ ดังนี้ “ข้อนี้ผู้มองแต่ผิว ๆ จะคัดค้านทันทีว่าการที่รัฐบาลรับราษฎรทั้งหมดเข้าเป็นข้าราชการนั้น และการที่รัฐบาลประกอบเศรษฐกิจเสียเองนั้น จะเป็นการตัดเสรีภาพจริงอยู่ เมื่อรัฐบาลประกอบเศรษฐกิจเสียเองเช่นนี้ย่อมเป็นการตัดเสรีภาพ แต่การตัดเสรีภาพนั้นก็เพื่อจะทำให้ราษฎรได้รับความสุขสมบูรณ์ทั้งหมด เป็นการปฏิบัติหลักข้อ 3 รัฐบาลไม่ได้ตัดเสรีภาพในการอื่น ๆ ราษฎรคงมีเสรีภาพในร่างกายในทรัพย์สินในเคหะสถาน ในการพูดในการศึกษาอบรม ในการสมาคม เมื่อราษฎรได้มีความสุขภายในเศรษฐกิจแล้วราษฎรก็ย่อมมีความสุขภายนอกราษฎรจะต้องการเสรีภาพ โดยไม่มีอาหารรับประทานเช่นนั้นหรือทั้งนี้ไม่ใช่ความประสงค์ของราษฎรเลยแม้ในเวลาอันเองราษฎรก็ต้องทำงานเองเพื่อเลี้ยงชีพนอกจากพวกที่เกิดมาหนักโลกอาศัยคนอื่นเขากิน (Parasite Sociale) ไม่ว่าในประเทศใด ๆ เสรีภาพย่อม จำกัด เพื่อประโยชน์ของราษฎรทั้งหมดด้วยกัน และคณะราษฎรก็ได้ประกาศไว้แล้วว่าเสรีภาพนั้นจะทำให้เกิดได้เมื่อไม่ขัดกับหลัก 4 ประการตั้งได้กล่าวข้างต้น” (ปริติ พนมยงค์, 2491: 42) ลักษณะการโอบอุ้มประชาชนให้มีทุกคนมีเงินเดือน ด้วยการให้ประชาชนทุกคนเข้ารับราชการตามศักยภาพ โดยการตัดเสรีภาพไม่ให้ประชาชนไปประกอบอาชีพอื่น ๆ เป็นภาพสะท้อนอีกประการหนึ่งถึงแนวคิดสังคมนิยมในเอกสารฉบับนี้ แม้จะมีข้อสนับสนุนว่าหากจะขาดเสรีภาพก็ขาดแต่เพียงข้อนี้เท่านั้น ในด้านอื่น ๆ ประชาชนยังคงมีเสรีภาพในร่างกาย ในทรัพย์สิน ในเคหะสถาน ในการพูด ในการศึกษาอบรม และในการสมาคมอยู่เป็นปกติ เพื่อจะทำให้ประชาชนทุกคนได้รับการประกันว่าจะมีเงินเดือนและความสุขสมบูรณ์ต้องยอมตัดเสรีภาพออกไปบ้าง ปริติมองว่าหากปล่อยให้ประชาชนประกอบอาชีพได้ตามอิสระ ย่อมต้องมีประชาชนมากมายเดือดร้อนอันเป็นผลมาจากความล้มเหลวในการประกอบอาชีพ เช่น หากเป็นลูกจ้างอาจจะถูกการกดขี่จากนายจ้าง และการโดนนายจ้างไล่ออกอย่างไม่เป็นธรรมได้ ขัดกับหลักคิดสำคัญของ ปริติ พนมยงค์ ที่ต้องการประกันความสุขให้แก่ประชาชนทุกคนทางเศรษฐกิจ

1.3 หมวดที่ 1 ปรากฏเนื้อความ ดังนี้ “ว่าด้วยการจัดซื้อที่ดิน มาตรา 4 ให้รัฐบาลมีอำนาจซื้อบรรดาที่ดินทั้งหลาย นอกจากที่อยู่สำหรับครอบครัวของเอกชน และนอกจากที่ดิน เอกชนได้รับอนุญาตหรือให้สัมปทานเพื่อประกอบเศรษฐกิจในที่ดินนั้น บรรดาที่ดินรกร้างว่างเปล่า ยังไม่อยู่ในความ

ครอบครองหรือมีกรรมสิทธิ์ของผู้ใดนั้น ผู้ใดจะขอครอบครองหรือมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเหล่านั้นไม่ได้ นอกจากได้รับสัมปทานจากรัฐบาล” จากเนื้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงในแนวคิดแบบสังคมนิยมที่มุ่งหมายให้รัฐบาลเข้ามาถือกรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ เพื่อที่รัฐจะได้มีอำนาจในการจัดสรรที่ดินเพื่อการผลิตตามที่รัฐวางเป้าหมายเอาไว้โดยเปิดโอกาสให้เอกชนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตได้บ้างแต่ไม่ใช่เป็นเจ้าของ

1.4 มาตรา 6 ปราบกฏเนื้อความ ดังนี้ “ในการชำระราคานั้น ให้รัฐบาลจ่ายเงินตรา หรือใบกู้ให้แก่เจ้าของที่ดินยึดถือไว้ตามราคาที่ดิน รัฐบาลซื้อใบกุนั้นให้กำหนดดอกเบี้ยตามอัตราดอกเบี้ยธนาคาร ในขณะที่ตกลงซื้อขาย แต่ไม่ให้เกินร้อยละ 15 ต่อปี เป็นอัตราสูงสุดในเวลานี้ ผู้ที่ถือใบกู่ยังคงมีสิทธิ์ที่จะได้รับเงินปันผลอีกโสดหนึ่งจากผลที่สหกรณ์อันรับโอนที่ดินของตนได้ทำประโยชน์ตามส่วนที่รัฐบาลจะกำหนดไว้” (ปรีดี พนมยงค์, 2491: 54) จากเนื้อความในมาตรา 6 ที่ระบุถึงการซื้อที่ดินของรัฐบาลมาจากเอกชน ย่อมเป็นหลักฐานสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดสังคมนิยม คือ รัฐได้มีการเข้าซื้อที่ดินถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดสำหรับการผลิตในสังคมนิยมเกษตรกรรมมาจัดสรร ในแง่หนึ่งการซื้อที่ดินดังกล่าวรัฐอาจจะดำเนินการเป็นเจ้าของกิจการในการผลิตเสียเอง ในอีกแง่หนึ่งรัฐอาจจะมอบหมายให้เอกชนเข้ามาดำเนินการผลิตตามความประสงค์ของรัฐได้เช่นกัน

กล่าวได้ว่า คำโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติของ ปรีดี พนมยงค์ เปรียบเสมือนเป็นร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก และฉบับเดียวของประเทศไทยที่เสนอแนวทางเศรษฐกิจแห่งชาติแบบสังคมนิยม ภายใต้กรอบการเมืองในระบบประชาธิปไตย ไม่ใช่แนวคิดแบบคอมมิวนิสต์ ปรีดี พนมยงค์ ก็เน้นย้ำให้เห็นถึงความจริงในข้อนี้ในรายงานตอนหนึ่งของตนเองความว่า (ปรีดี พนมยงค์ อ้างถึงใน เขมภักทร ทฤษฎีคุณ, 2563: ออนไลน์)

“...เหตุที่ใช้หลักโซเซียลิสต์ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ คือ ถือว่ามนุษย์ที่เกิดมามีต้องเป็นเจ้าของนี้ลูกหนึ่งกัน เช่น คนจนนั้นเพราะฝูงชนทำให้จนก็ได้ คนเคยทอผ้าด้วยฝีมือครั้งมีเครื่องจักรแข่งขันคนที่ทอด้วยมือต้องล้มเลิก หรือคนที่รวยเวลานี้ ไม่ใช่รวยเพราะแรงงานของตนเลย เช่น ผู้ที่มีที่ดินมากคนหนึ่งในกรุงเทพฯ ซึ่งเดิมมีราคาน้อย ภายหลังที่ดินมีราคาแพง สร้างตึกสูง ๆ ดังนี้ราคาที่ดินแพงขึ้นเนื่องจากฝูงชนไม่ใช่เพราะการกระทำของคนนั้น ฉะนั้นจึงถือว่ามนุษย์ต่างมีหนี้ตามธรรมจรรยาต่อกัน จึงต้องร่วมประกันภัยต่อกัน และร่วมกันในการประกอบเศรษฐกิจ”

และสรุปกเหลือของ ปรีดีนั้นได้ส่งผลกระทบต่อผู้ที่ได้รับประโยชน์มากมาย เช่น ชนชั้นนำที่มีที่ดินของตนมาก ก็อาจจะต้องถูกส่งคืนที่ดินเป็นของรัฐ หรือ ชนชั้นนำที่มีการถือครองทรัพย์สินอย่างผูกขาดก็จะเสียประโยชน์ได้ แต่อย่างไรก็ตามสุดท้ายรัฐบาลได้ตรา “พระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ 2476”

ออกแถลงการณ์ประณามผู้เขียนเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติว่าเป็น “คอมมิวนิสต์” และบังคับให้เดินทางออกนอกประเทศ ในระหว่างที่ปริดี และภรรยาใช้ชีวิตอยู่ต่างแดนนั้น ฝ่ายอนุรักษนิยมได้ตีพิมพ์ “สมุดปกขาว” คือ พระบรมราชวินิจฉัยของรัชกาลที่ 7 ออกมาเผยแพร่โจมตี “สมุดปกเหลือง” ด้วย

2. สาระสำคัญ

2.1 การเปลี่ยนระบบกรรมสิทธิ์นายปริดีได้เสนอให้โอนที่ดินอันเป็นปัจจัยการผลิตทั้งหมดเป็นของรัฐ โดยให้ค่าตอบแทนแก่เจ้าของปัจจุบันในรูปพันธบัตรเงินกู้ให้กองทุนและโรงงาน "อุตสาหกรรมเป็นของรัฐ โดยให้ค่าตอบแทนในลักษณะเดียวกัน ถ้าเจ้าของทุนต้องการดำเนินกิจการของตัวเองต่อไปก็ต้องพิสูจน์ว่าจะทำได้พอเลี้ยงชีวิตตนเองและครอบครัว ถ้าพิสูจน์ได้รัฐบาลจะอนุญาตให้สัมปทานเป็นราย ๆ ไป กิจการของต่างประเทศจะได้รับสัมปทานให้ดำเนินการชั่วคราวหนึ่งเช่นเดียวกัน แผนเศรษฐกิจของนายปริดีมีความสำคัญในแง่ที่ “เป็นการเสนอให้จัดระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตใหม่ ล้มชนชั้นศักดินา เจ้าของที่ดิน และจำกัดเขตอำนาจ ของชนชั้นนายทุนลงอย่างมาก” จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดสังคมนิยมของ ปริดี พนมยงค์ ที่ต้องการให้รัฐเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ และเอกชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์

2.2 การพัฒนาการเศรษฐกิจ เพิ่มพลังการผลิตของประเทศเพื่อปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายรัฐจะเป็นผู้วางแผนเศรษฐกิจ ทั้งเป็นผู้จัดการบริหารกิจกรรมเศรษฐกิจเองด้วยการวางแผนเศรษฐกิจ รัฐสามารถควบคุมการใช้ทุนอันเป็นปัจจัยหลักในการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ควบคุมให้มีการลงทุนในกิจการที่เป็นประโยชน์ระยะยาวแก่ประเทศที่แท้จริง นายปริดีได้อธิบายในเค้าโครงการเศรษฐกิจว่า “การให้รัฐจัดวางแผนการผลิต จะทำให้ประชาชนทุกคนมีงานทำ ประกันต่อความไม่เพียงพอของสังขารที่สำคัญที่สุด คือ เป็นการแก้ไขปัญหาผลิตภาพต่ำ เนื่องจากการใช้แรงงานไม่เต็มที่หรือการจัดการไม่เหมาะสมหรือการไม่สามารถใช้เครื่องจักร นายปริดีได้เสนอให้ใช้แนวทางพัฒนาด้วยการใช้วิธีพึ่งตนเอง กล่าวคือ ไทยจะต้องผลิตสินค้าอุตสาหกรรมทดแทนสินค้าเข้าเพื่อป้องกันมิให้ต่างประเทศกีดกันกีดราคา โดยหลักการรัฐบาลจะเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเอง แต่การที่จะให้ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลางเสียทั้งหมดนั้น การควบคุมตรวจตราอาจเป็นไปได้ไม่ทั่วถึง ฉะนั้น โครงการเศรษฐกิจของนายปริดี จึงต้องการให้มีการแบ่งการประกอบการเศรษฐกิจออกเป็นรูปสหกรณ์ต่าง ๆ โดยที่ประชาชนที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์ จะต้องทำงานให้สหกรณ์และได้รับเงินเดือนจากสหกรณ์ตามอัตรากำลังความสามารถ มีการสะท้อนถึงความเป็นสังคมนิยมของ ปริดี พนมยงค์ ดูได้จากการให้อำนาจรัฐในการดูแลควบคุมด้านปัจจัยการผลิตและการให้รัฐเป็นผู้วางแผนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และมีการรับประกันว่าให้ผู้คนหรือแรงงานมีการมีงานทำ แต่ไม่ได้ถึงขั้นบังคับจนเป็นระบอบเผด็จการหรือคอมมิวนิสต์ เพราะจะไปขัดกับหลักให้เสรีภาพและเสมอภาคจึงทำให้มองได้ว่าสังคมนิยมของปริดีที่ปรากฏนั้นเป็นลักษณะสังคมนิยมแบบผสม

แม้เค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ มีความคิดแบบสังคมนิยม แต่วิธีการดำเนินงานยังตั้งอยู่บนรากฐานของการประนีประนอม กล่าวคือ เค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดีมิได้ระบุนถึงการใช้กำลังอำนาจเข้ายึดปัจจัยการผลิตอันประกอบด้วยทุน ที่ดิน เครื่องจักรกลต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องมือการผลิตของเอกชนเป็นของรัฐ แต่ประการใด แต่จะใช้วิธีจ่ายเงินค่าทดแทนให้เป็นพันธบัตรเงินกู้ อันเป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐยอมรับการเป็นหนี้เจ้าของที่ดินหรือเจ้าของปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ที่รัฐโอนมาเป็นของรัฐ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2527: 839) และด้วยวิธีนี้เองปรีดีได้เลือกเฟ้นข้อดีของลัทธิเศรษฐกิจต่าง ๆ นำมาประสานเข้าเป็นเค้าโครงการเศรษฐกิจ ในเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดีประกอบด้วยแนวความคิดสังคมนิยม ทั้งสังคมนิยมแบบสมาคม สังคมนิยมแบบกรรมสิทธิ์รวม สังคมนิยมแบบสหกรณ์ และลัทธิโซลิตารีสมรวมทั้งปรัชญาศาสนาพุทธ และหลักมนุษยธรรมนิยมกับอุดมการณ์ชาตินิยม แต่เนื่องจากเค้าโครงเป็นสิ่ง “ก้าวหน้า” เกินกว่าความรู้ของคนไทย จึงหาผู้ที่จะเข้าใจสิ่งที่ปรีดีต้องการเสนอในเค้าโครงการเศรษฐกิจได้ยาก (ทิพวรรณ บุญทวี, 2528: 380) ด้วยเหตุนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดด้านสังคมนิยมภายใน “สมุดปกเหลือง” ของ ปรีดี พนมยงค์ ว่ามีลักษณะแบบผสมผสานมากกว่าที่จะมีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตามแม้เค้าโครงการเศรษฐกิจของ ปรีดี พนมยงค์ จะไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ แต่แนวคิดเศรษฐกิจในเชิงสังคมนิยมยังคงถูกพูดถึงและพัฒนาสู่ความเป็นไปได้ในการนำมาใช้อย่างจริงจังจากนักวิชาการในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา เช่น แนวคิดสังคมนิยมประชาธิปไตย เกิดเป็นรูปธรรมขึ้นตั้งแต่ยุคที่พรรคไทยรักไทย มีอำนาจโดยออกนโยบายช่วยเหลือคนรายได้น้อย (ภาณุวัฒน์ พันธุ์ประเสริฐ, 2560: ออนไลน์) จากนโยบายดังกล่าว ได้มีเสียงเรียกร้องให้พรรคไทยรักไทยก้าวหน้าไปไกลกว่านั้น ด้วยการมุ่งมั่นสร้างรัฐสวัสดิการอย่างจริงจัง แต่น่าเสียดายที่เสียงเรียกร้องนั้นไม่มีพลังมากพอที่จะผลักดันแนวคิดเศรษฐกิจในเชิงสังคมนิยมประชาธิปไตยในวงกว้างได้

บทสรุป

แนวคิดสังคมนิยมนั้นเป็นแนวคิดทางการเมืองและระบบเศรษฐกิจที่มีปรากฏครั้งแรกในทวีปยุโรปราวคริสต์ศตวรรษที่ 18 และพัฒนาขึ้นใน คริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยในทางเศรษฐกิจระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมมีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของแนวคิดทุนนิยมที่สร้างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจให้แก่ยุโรปภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม แนวคิดสังคมนิยมแพร่ขยายเข้ามาในสังคมไทยโดยกลุ่มนักวิชาการชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย และนักศึกษาปัญญาชนไทยที่มีโอกาสได้ไปศึกษาต่างประเทศในราว พ.ศ. 2460 เป็นต้นมา เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติหรือสมุดปกเหลืองได้เสนอลักษณะเศรษฐกิจตามแนวคิดสังคมนิยมที่มุ่งเน้นการประนีประนอมกับเจ้าของที่ดิน ถือว่าเป็นแนวคิดทางเศรษฐกิจในลักษณะใหม่ที่ก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้จึงถูกกลุ่มที่มีแนวคิดอนุรักษนิยมหรือฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองมองว่าไม่เหมาะสมกับบริบทสังคมในสมัยนั้น และหาเหตุโจมตีด้วยข้อกล่าวหาว่าเอกสารดังกล่าวมีแนวคิดในลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาอย่างเปิดกว้างและยอมรับให้ได้ว่าไม่มีระบบหรือแนวคิดทางเศรษฐกิจใดที่สมบูรณ์แบบและเหมาะสมกับบริบทของสังคมนั้น ๆ อย่างเฉพาะเจาะจง เราจะพบว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติหรือสมุดปกเหลืองของ ปรีดี พนมยงค์ นั้นมีความปรารถนาดีต่อประชาชนส่วนใหญ่เป็นที่ตั้ง โดยมีการผสมผสานแนวคิดสังคมนิยมเข้ากับแนวคิด ลิทธิ และปรัชญา ต่าง ๆ เช่น แนวคิดกรรมสิทธิ์รวม แนวคิดแบบสหกรณ์ และปรัชญาทางพุทธศาสนา แต่มิใช่ลักษณะแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์อย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

- เกื้อกุล ขวัญทอง. (2539). พัฒนาการแนวความคิดสังคมนิยมในระบบพรรคการเมืองไทย พ.ศ. 2511-2519. ม.ป.ท.
- เชมภัทร ทฤษฎีคุณ. (2563). มโนทัศน์ทางเศรษฐกิจของ ปรีดี พนมยงค์. ค้นเมื่อ ธันวาคม 27, 2564 จาก https://pridi.or.th/th/content/2020/06/304#_ftn11
- ทิพวรรณ บุญทวี. (2528). ความคิดทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์: ระยะเริ่มแรก (พ.ศ. 2443-2477). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีดี พนมยงค์. (2491). สมุดปกเหลืองเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานการพิมพ์.
- พูน พุกกะรัตน์. (2518). ควรจะแก้ปัญหามืองไทยอย่างไร คำตอบปัญหาภาคที่ 1 เกี่ยวกับระบบสังคมนิยมและระบบคอมมิวนิสต์จะเหมาะสมแก่เมืองไทยหรือไม่. ม.ป.ท.
- ภาณุวัฒน์ พันธุ์ประเสริฐ. (2560). สังคมนิยมประชาธิปไตย: ทางเลือกที่ยังเป็นไปได้ของประเทศไทย. ค้นเมื่อ ธันวาคม 12, 2564 จาก <https://themomentum.co/social-democracy/>
- วิเชียร เฟ่งพิศ. (2559). แนวความคิดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญของปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มติชนสุดสัปดาห์. (2564). สมุดปกเหลือง: คนหนุ่มกับความพยายามเปลี่ยนแปลงรากเหง้าของสยาม. ค้นเมื่อ ธันวาคม 27, 2564 จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_416482
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช. (2527). ปรัชญาการเมือง. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช.
- สถาบันปรีดี พนมยงค์. (2563). สังคมนิยม วิทยาศาสตร์ ประชาธิปไตย. ค้นเมื่อ ธันวาคม 27, 2564 จาก <https://pridi.or.th/th/content/2020/09/435>.
- สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. (2564). แรกเริ่มเมื่อ “ลัทธิมาร์กซ์-สังคมนิยม” แพร่เข้าสู่สยาม. ค้นเมื่อ ธันวาคม 27, 2564 จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_59470
- หนังสือชุดครบรอบ 100 ปี ชาตกาลนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลอาวุโส. (2561). พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อัมพร วิจิตรพันธ์ และวิรัช ธเนศวร. (2527). **ประวัติลัทธิเศรษฐกิจ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.